

ILONA MATYSIAK¹

KOBIETY RZĄDZĄ POLSKĄ WSIA? WŁADZA LOKALNA I PŁEĆ

Streszczenie: Podstawowym celem artykułu jest analiza udziału kobiet w samorządzie lokalnym i wiejskim na przykładzie funkcji radnej gminy i sołtyski. Autorka poszukuje odpowiedzi na pytania o skalę tego zaangażowania, jego zmian w czasie oraz przestrzennych różnicowań. W pierwszej części artykułu została opisana dynamika zmian udziału kobiet w samorządzie lokalnym i wiejskim przed i po 1989 r. Następnie zostaną omówione różnicowania zaangażowania kobiet w strukturach samorządowych w poszczególnych regionach kraju. Ogólny trend wzrostu odsetka kobiet wśród radnych i sołtysów jest kształtowany przez: uwarunkowania instytucjonalne i polityczne, charakter samych funkcji, poziom kapitału kulturowego oraz zasoby biograficzne samych kobiet wiejskich, proces redefinicji ról społecznych kobiet i mężczyzn oraz czynniki kontekstowe. Treść artykułu opiera się na wybranej literaturze przedmiotu, dostępnych statystykach publicznych oraz wynikach jakościowego badania własnego.

Słowa kluczowe: funkcja sołtysa, funkcja radnego gminy, samorząd wiejski, władza lokalna, płęć

1. WPROWADZENIE

Władza lokalna obejmuje procesy decyzyjne dotyczące lokalnych spraw publicznych. W zależności od regulacji prawnych oraz pozycji zajmowanej w sieciach formalnych i nieformalnych, w różnym stopniu sprawują ją przedstawiciele/przedstawicielki samorządu, instytucji publicznych oraz lokalni liderzy i liderki [Scott, Marshall 2005, s. 95]. W wymiarze formalno-ustrojowym dysponentem władzy lokalnej jest samorząd terytorialny oraz jego organy wykonawcze, stanowiące i kontrolne. W warunkach polskich szczebel lokalny samorządu terytorialnego tworzą gminy i ich jednostki pomocnicze (od 1990 r.) oraz powiaty (od 1999 r.).

¹ Autorka jest pracownikiem naukowym w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (e-mail: imatysiak@aps.edu.pl).

Szczeblem samorządowym „najbliższym” mieszkańcom wsi jest samorząd gminy z wybieralną radą gminy jako organem stanowiącym i kontrolnym oraz wybieralnym (od 2002 r.) wójtem (gminy wiejskie) lub burmistrzem (gminy miejsko-wiejskie) jako organem wykonawczym. Na poziomie poszczególnych wsi dopełnieniem samorządu gminnego są sołectwa – jednostki pomocnicze gmin, zwykle obejmujące jedną lub kilka wiejskich jednostek osadniczych. Organem wykonawczym sołectwa jest sołtys lub sołtyska – osoba wybrana spośród mieszkańców wsi, uchwałodawczym – zebranie wiejskie, a organem doradczym i wspierającym sołtyskę/sołtysa – również wybieralna rada sołecka. Wymienione instytucje składają się na samorząd wiejski.

Wyniki badań ogólnopolskich pokazują, że rośnie społeczna akceptacja obejmowania przez kobiety funkcji publicznych [Fuszara 2006; Budrowska i in. 2003; Siemieńska 2011]. W świetle danych z ostatnich 20 lat, Polki coraz częściej kandydują do samorządu i uzyskują mandaty. W 1998 roku udział kobiet wśród ogółu kandydatów w wyborach samorządowych do organów stanowiących wszystkich szczebli wynosił łącznie 21% [Niżyńska 2013, s. 45], a w 2014 roku – 38%². W 1998 roku kobiety stanowiły 16% ogółu radnych, a w roku 2010 – 25% [tamże, s. 44]. Kobiety kandydaty coraz częściej pojawiają się również w wyborach na wójtów, burmistrzów i prezydentów miast – w 2002 r. udział kobiet wynosił 10,4% ogółu kandydatów [GUS 2007, s. 242], a w 2014 – już 16%³. W latach 2006 i 2010 odsetek kobiet wśród osób sprawujących te funkcje nie przekraczał 10%⁴.

Dostępna literatura przedmiotu dotycząca aktywności kobiet w sferze publicznej rzadko w sposób szczegółowy odnosi się do subkategorii kobiet wiejskich [por. Fuszara 2006]. W polskim dyskursie publicznym ostatnich lat upowszechniła się z kolei teza głosząca, że „kobiety przejmują władzę na wsi”. W mediach pojawiły się reportaże opisujące aktywność sołtysiek, prezentujące działania kobiet pełniących funkcję wójta oraz przykłady „Rzeczypospolitych Babskich” – gmin wiejskich, w których zdecydowana większość radnych to kobiety⁵. W tym kontekście warto zapytać, w jakim zakresie mieszkanki wsi rzeczywiście „wchodzą” w struktury samorządu lokalnego i wiejskiego? Czy proces ten ulegał zmianom w czasie? Czy jego skala jest podobna czy różna w poszczególnych regionach kraju? Pierwsza część artykułu zawiera charakterystykę dynamiki zmian udziału kobiet w samorządzie lokalnym i wiejskim w perspektywie historycznej, tj. przed i po 1989 roku. Następnie zostaną omówione zróżnicowania przestrzenne udziału kobiet w samorządzie lokalnym i wiejskim, wprowadzając do analizy zmienne kontekstowe.

² Dane dla wyborów samorządowych w 2014 r. zostały przytoczone na podstawie prezentacji *Monitoring list wyborczych w wyborach samorządowych 2014*, „Obserwatorium Równości Płci”, Instytut Spraw Publicznych.

³ Jak wyżej.

⁴ Jak wyżej.

⁵ Przykładowo, teksty publikowane na łamach *Wysokich Obcasów*: „Sołtyski” Emilii Iwanciw i Aleksandry Lewińskiej (2010), „Filozofia małej łyżki Aleksandry Fuchs, liderki, sołtyski” Sylwii Szwed (2014), odcinek programu „Tu kobiety” pt. *Uśmiechnięte oblicze polskiej wsi* (TVP), reportaż dot. rady gminy Czernica, powiat wrocławski, woj. dolnośląskie (TVP Wrocław).

2. ŹRÓDŁA MATERIAŁU EMPIRYCZNEGO

Przedstawione w artykule analizy zostały oparte na wybranej literaturze przedmiotu oraz dostępnych statystykach publicznych (Główny Urząd Statystyczny, Państwowa Komisja Wyborcza) z okresów przed i po 1989 roku.

W tekście zostaną przywołane również wybrane dane jakościowe pochodzące z badania własnego⁶. Badanie zostało przeprowadzone metodą wielokrotnego studium przypadku (*collective case study/multiple case study* według typologii Roberta Stake'a, za: [Konecki 2000]), obejmującego 10 gmin położonych w różnych regionach kraju. Podstawowe kryteria doboru stanowiły: zróżnicowane tradycje historyczne z uwzględnieniem specyfiki Ziemi Zachodnich i Północnych⁷; „feminizacja” lokalnej sfery publicznej, rozumiana jako udział kobiet wśród radnych gminy i sołtysów zbliżony do 50%, oraz „maskulinizacja” lokalnej sfery publicznej, rozumiana jako udział kobiet wśród ogółu sołtysów i radnych gminy zbliżony do 30% lub niższy (kadencja 2006–2010). W rezultacie, w każdym województwie została wybrana do badania para złożona z gminy o „sfeminizowanej” i „zmaskulinizowanej” sferze publicznej (tab. 1 na s. 130).

W okresie listopad 2009 – grudzień 2010 przeprowadzono łącznie 108 indywidualnych wywiadów pogłębionych: 51 z sołtysami i sołtyskami oraz 57 z innymi aktorami lokalnymi – przedstawicielami samorządu gminnego, organizacji społecznych oraz instytucji publicznych. Do rekrutacji osób do badania wykorzystano metodę pozycyjno-reputacyjną. W każdej gminie przeprowadzono ok. 10 wywiadów – po połowie z sołtysami i sołtyskami oraz innymi aktorami lokalnymi. Scenariusz wywiadu obejmował pytania dotyczące charakterystyki gmin i sołectw, formalnej i nieformalnej aktywności społecznej, a także biografii rozmówców i realizowanych przez nich działań. Zebrane dane jakościowe dostarczyły wyczerpujących informacji na temat 62 sołectw położonych na terenie 10 wybranych gmin.

Wśród rozmówców pełniących funkcję sołtysa znalazło się 28 kobiet i 23 mężczyzn. Najczęściej były to osoby w wieku 40–70 lat, legitymujące się wykształceniem średnim zawodowym (technikum), pracujące we własnym gospodarstwie rolnym lub przebywające na emeryturze bądź rencie. Wśród rozmówców należących do kategorii innych aktorów lokalnych znalazły się 34 kobiety i 23 mężczyzn. Osoby te najczęściej mieściły się w przedziale wiekowym 40–60 lat, legitymowały wykształceniem wyższym lub ukończyły technika, pracowały poza rolnictwem (etaty w urzędach i lokalnych instytucjach publicznych – szkołach, gminnych ośrodkach kultury, gminnych ośrodkach pomocy społecznej, bibliotekach, świetlicach środowiskowych), lub były na emeryturze (głównie liderzy lokalnych organizacji oraz niektórzy radni i radne).

⁶ Badanie na potrzeby pracy doktorskiej przeprowadzone w latach 2009–2011 w ramach grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

⁷ W przypadku dawnej Kongresówki badanie objęło województwa mazowieckie i lubelskie. Mazowsze jest specyficznym regionem, w którym dynamika procesów rozwojowych koncentruje się przede wszystkim wokół Warszawy. Dlatego zasadne było włączenie do badania również województwa lubelskiego jako „typowego” dla tzw. ściany wschodniej.

TABELA 1. Wykaz gmin wybranych do badania ze względu na kryterium udziału kobiet w lokalnym życiu publicznym, rok 2009
 TABLE 1. Characteristics of communes subject to research based on the criterion of women's participation in local public life, year 2009

Gmina	Ziemie Zachodnie i Północne		Królestwo Kongresowe				Zabór pruski		Galicja	
	Zachodniopomorskie		Mazowieckie		Lubelskie		Wielkopolskie		Podkarpackie	
	<i>Dobra Szczecińska</i> wiejska	<i>Mielno</i> wiejska	<i>Katuszyn</i> miejsko-wiejska	<i>Wyszogród</i> miejsko-wiejska	<i>Serniki</i> wiejska	<i>Ryki</i> miejsko-wiejska	<i>Murwana Gosłina</i> miejsko-wiejska	<i>Czerwonak</i> wiejska	<i>Lutowiska</i> wiejska	<i>Lancut</i> wiejska
Typ gminy	15 569	4 935	6 086	5 939	4 876	20 505	16 248	25 300	2 195	20 849
Liczba ludności w 2009 roku	53,3	33,3	53,3	6,7	40,0	19,0	53,3	28,6	13,3	9,5
Udział kobiet wśród radnych	66,7	12,5	75,0	11,8	46,2	23,3	25,0	36,4	66,7	11,1
Udział kobiet wśród sołtysów	Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych.									

3. DYNAMIKA ZMIAN UDZIAŁU KOBIEC W SAMORZĄDZIE LOKALNYM I WIEJSKIM

Charakterystyka dynamiki zmian udziału kobiet w samorządzie lokalnym i wiejskim przed i po 1989 r. uwzględnia takie zmienne, jak:

- a) uwarunkowania instytucjonalne i polityczne aktywności kobiet,
- b) poziom cechującego kobiety wiejskie kapitału kulturowego oraz ich zasoby biograficzne,
- c) charakter redefinicji ról społecznych kobiet i mężczyzn w środowiskach wiejskich.

Kapitał kulturowy jest analizowany na podstawie koncepcji Pierre'a Bourdieu, który wyróżnił trzy jego formy: ucieleśniony, uprzedmiotowiony oraz zinstytucjonalizowany. Wyznacznikiem tej ostatniej są uzyskane dyplomy i tytuły naukowe [Bourdieu 1986]. Opierając się na tej koncepcji, za jeden ze wskaźników kapitału kulturowego jednostki można przyjąć poziom jej formalnego wykształcenia. Istotne w przypadku obejmowania funkcji publicznych elementy biografii to doświadczenia zawodowe i aktywność społeczna oraz tzw. rodzinny kapitał społeczny – przekazywane w ramach rodziny normy, wzory zachowań oraz sieci relacji [Pańków 2006]. Jak wykazały dotychczasowe badania, tego rodzaju zasoby stanowią istotny czynnik wyboru kandydatów i kandydatek do władz samorządowych [por. Bartkowski 1996; Kwiatkowski i in. 2011].

3.1. Udział kobiet w samorządzie lokalnym i wiejskim przed 1989 r.

Uzyskanie przez Polki praw wyborczych w 1918 roku nie przełożyło się na ich większe zaangażowanie polityczne na poziomie krajowym i lokalnym. W środowiskach wiejskich kobiety rzadko obejmowały funkcje w samorządzie gminnym i gromadzkim. W 1933 roku do samorządów w 10 województwach Polski centralnej weszło ogółem 200 kobiet, w tym najwięcej do rad gromadzkich (137), mniej natomiast do rad gminnych (40) i powiatowych (20). W 1938 roku w składach ciał samorządowych na wsi na 1000 radnych przypadały zaledwie dwie kobiety [Wawrzykowska-Wierciochowa 1961, s. 190–191].

Złożyło się na to kilka przyczyn. W przypadku samorządu gromadzkiego, zapisy ustawy scaleniowej z 1933 roku nie zachęcały do wysuwania kandydatur kobiecych w wyborach na sołtysa. W świetle owych zapisów, m.in. kobiety miały szczególne prawo do odmowy przyjęcia urzędu sołtysa lub podsołtysa bądź złożenia go przed upływem kadencji⁸. Poza tym pełnienie przez kobiety tego typu ról nie spotykało się z aprobatą społeczności wiejskiej. Przestrzenią uważaną za najbardziej właściwą dla ich aktywności była „kobieca” część gospodarstwa oraz dom i rodzina, podczas gdy głównymi aktorami wioskowej sfery publicznej pozostawali mężczyźni [Mędrzecki 2000; Józefowicz 2011]. Wreszcie, samym kobietom wiejskim brakowało doświadczeń

⁸ Dotyczyło to również duchownych wszystkich wyznań uznanych przez państwo, osób w wieku powyżej 60 lat, osób piastujących urząd publiczny w gminie lub powiecie, sołtysów i podsołtysów w poprzedniej kadencji, osób o słabym zdrowiu lub złej sytuacji materialnej oraz osób często przebywających poza gromadą ze względu na pracę lub inne obowiązki [Podwiński, Typiak 1936, s. 41–42].

przygotowujących do sprawowania tego typu funkcji. Jak wskazywała Dionizja Wawrzykowska-Wierciochowa, mandaty uzyskiwały raczej nauczycielki – działaczki wiejskie i urzędniczek niż chłopki [Wawrzykowska-Wierciochowa 1961, s. 190–191]. Zaangażowanie mieszkanki wsi w koła gospodyń wiejskich, organizacje młodzieżowe i uniwersytety ludowe nie miało wtedy charakteru masowego⁹. Należy również zaznaczyć, że do połowy lat 30. działacze ruchu ludowego nie podejmowali szerzej zakrojonych działań wpierających aktywizację polityczną kobiet [Kołodziejczyk 1999].

W okresie PRL, w warunkach zastąpienia samorządu terytorialnego strukturami administracji terenowej podporządkowanej instytucjom centralnym, liczba kobiet wśród radnych na poziomie lokalnym ulegała charakterystycznym zmianom. W 1958 roku odsetek kobiet w gromadzkich radach narodowych wynosił 4,7%, a w 1969 roku – już 17,0% [GUS 1970, s. 7]. W 1984 roku odsetek kobiet wśród radnych w gminnych radach narodowych¹⁰ wynosił 18,3% [Siemieńska 1990, s. 205]. Jak zauważył Jerzy Bartkowski, udział kobiet w lokalnej administracji terenowej wzrastał wtedy, gdy przybierała na sile odgórna kontrola polityczna (szczególnie w okresie gierkowskiego centralizmu drugiej połowy lat 70.), malał zaś w warunkach *rozluźnienia gorsetu odgórnej kontroli* [Bartkowski 1996, s. 78].

Co ciekawe, odsetek kobiet wśród sołtysów był przy tym zdecydowanie niższy niż w gromadzkich radach narodowych. W 1958 roku kobiety stanowiły zaledwie 0,8% ogółu sołtysów, a w roku 1967 – 2,8% [GUS 1968, s. 57]. Może to wynikać z relatywnie większej niezależności wyborów sołeckich, a także prestiżu funkcji sołtysa. Sołtys mający dobre kontakty z władzą lokalną mógł wiele załatwić zarówno dla swojej wsi, jak i dla siebie [Lewenstein 1999; Matysiak 2014].

Renata Siemieńska wskazywała, że udział kobiet w strukturach administracji terenowej pozostawał w owym czasie niższy na wsi niż w mieście, co wiązało się z gorszą strukturą wykształcenia kobiet oraz mniejszą w tradycyjnych środowiskach chłopskich akceptacją obejmowania przez kobiety tego typu funkcji [Siemieńska 1990, s. 204].

W 1970 roku wykształceniem wyższym legitymowało się 0,2% wiejskich kobiet, a średnim – 5,7%. W przypadku mieszkających na wsi mężczyzn analogiczne odsetki wynosiły odpowiednio 0,6% i 4,9%. Dla porównania, w miastach wykształcenie wyższe miało wówczas 6,4% mężczyzn i 3,1% kobiet, a średnie – 20,7% kobiet oraz 19,2% mężczyzn [GUS 1981, s. 45]. Można również przypuszczać, że relatywnie niski udział kobiet wiejskich w strukturach administracji terenowej wzmocnił specyficzny charakter procesów redefinicji ról w gospodarstwie domowym i rolnym. Modernizacja gospodarstw domowych oraz wzrost standardów w opiece nad dziećmi zwiększały obciążenie kobiet pracą w domu [Markowska 1976]. Do przeciążenia kobiet wiejskich obowiązkami przyczyniał się również powojenny proces feminizacji

⁹ Przykładowo, tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej nieco ponad 4 tys. kół gospodyń wiejskich zrzeszało prawie 100 tys. członkiń [Mędrzecki 2000, s. 185]. W 1938 roku dziewczęta stanowiły ok. 20–30% ogółu członków Związków Młodzieży Wiejskiej „Wici” i „Siew” [Brodowska 1992, s. 147].

¹⁰ W latach 1954–1972 gromady były najniższymi jednostkami podziału administracyjnego, następnie zastąpione większymi terytorialnie gminami [Witkowski 2007].

zawodu rolnika [Tryfan 1976] oraz wykształcenie się ponadmilionowej warstwy chłoporobotników [Okólski 2004, s. 185], których gospodarstwa funkcjonowały przede wszystkim dzięki pracy członków ich rodzin.

Należy podkreślić, że w okresie PRL aktywność społeczna kobiet wiejskich była „programowo” kanalizowana w kołach gospodyń wiejskich, a młodych dziewcząt w organizacjach młodzieżowych. Działania KGW przynosiły wiele pożytku zarówno samym kobietom, jak i całym wiejskim społecznościom. Organizacje te nie zajmowały się polityką, lecz inicjatywami kulturalnymi oraz wspieraniem mieszkanek wsi w wypełnianiu ról w ramach rodziny i gospodarstwa rolnego. Mimo to późniejsze radne i sołtyski często rekrutowały się spośród najaktywniejszych członkiń KGW [Matysiak 2012].

3.2. Udział kobiet w samorządzie lokalnym i wiejskim po 1989 r.

Na przestrzeni ostatnich 25 lat obserwujemy systematyczny wzrost udziału kobiet wśród radnych gmin. W gminach wiejskich i miejsko-wiejskich odsetki kobiet wśród radnych gmin były przy tym niższe niż w gminach miejskich, ale w ostatnich dwóch kadencjach samorządu różnice te stały się minimalne (tab. 2). Zaznaczyła się również sygnalizowana wcześniej prawidłowość – w wyborach samorządowych przywracających społecznościom lokalnym rzeczywistą podmiotowość do rad gmin weszło zdecydowanie mniej kobiet niż było ich w radach narodowych w poprzednim ustroju [Bartkowski 1996, s. 79].

TABELA 2. Udział kobiet wśród radnych gmin różnego typu w latach 1991–2011

TABLE 2. The share of women among commune councilors in communes of different types in years 1991–2011

Rok	Gminy		
	wiejskie	miejsko-wiejskie	miejskie
1991	9,2	11,2	16,0
1995	12,4	12,6	17,1
1999	14,5	16,0	19,9
2003	17,5	17,8	21,9
2007	21,0	22,2	23,3
2011	25,5	25,0	26,9

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, GUS [1992], s. 68.

Jednocześnie w ostatnich kilku kadencjach samorządu terytorialnego udział kobiet wśród wójtów i burmistrzów nie przekraczał 10% (Bank Danych Lokalnych – BDL). Dzieje się tak, mimo że w 2002 roku udział kobiet wynosił 10,3% w ogóle kandydatów na wójtów i 10,5% wszystkich kandydatów na burmistrzów [GUS 2007, s. 242], a w roku 2014 – odpowiednio 17% i 16%¹¹. Jest to zgodne z często obserwowaną prawidłowością, że w sytuacji, kiedy do obsadzenia jest pojedyncze stanowisko, to kobiety mają mniejsze szanse jego uzyskania [Siemińska 2005].

W 2013 r. odsetek kobiet wśród ogółu sołtyszek w Polsce wynosił 35,5% [GUS, Bank Danych Lokalnych]. Badania przeprowadzone w pierwszej połowie lat 90.

¹¹ Dane przytoczone za portalem Moja Polis: www.mojapolis.pl.

przez IERiGŻ na próbie 72 wsi wykazały, że udział kobiet wśród sołtysów w badanych miejscowościach wynosił 11%, a w radach sołeckich – 8% [Ostrowski 1995, s. 12].

Należy zapytać, dlaczego po 1989 roku udział kobiet wśród sołtysów rośnie wyraźnie szybciej niż udział kobiet wśród radnych gmin. Jak się wydaje, jedną z głównych przyczyn jest charakter funkcji sołtysa jako organu wykonawczego sołectwa. W świetle regulacji obowiązujących od 1990 roku pozbawione osobowości prawnej sołectwa są silnie uzależnione od władz gmin, które w praktyce decydują o zakresie ich kompetencji oraz charakterze gospodarki finansowej. Wiele samorządów gmin nie realizuje konstytucyjnej zasady pomocniczości i nie przekazuje sołectwom zadań, marginalizując w ten sposób ich pozycję [Ostrowski 1995]. Praktyka pokazuje również, że gminy nie w pełni wykorzystują dostępne mechanizmy wspierania gospodarki finansowej sołectw [Lachiewicz 2013]¹². W tej sytuacji skuteczność działań osób pełniących funkcję sołtysa często zależy od dobrej woli samorządu gminnego.

Wywiady przeprowadzone w 10 gminach wykazały, że badani sołtysi i sołtyski postrzegają samorząd wiejski jako marginalizowany, pozbawiony formalnej władzy, dający możliwości wywierania jedynie nieformalnych nacisków¹³. Z drugiej strony, od sołtysów i sołtysek oczekuje się wysokiego zaangażowania w sprawy sołectwa i jego mieszkańców, niekiedy przy symbolicznym wsparciu ze strony samorządu lokalnego. Funkcja sołtysa jest postrzegana jako „społeczna” i wymagająca angażowania dużej ilości czasu, energii, a nierzadko również własnych środków¹⁴. Wielu badanych wskazywało, że w rezultacie mężczyźni, zwłaszcza relatywnie młodzi i aktywni zawodowo, są coraz mniej zainteresowani obejmowaniem funkcji w samorządzie wiejskim [Matysiak 2014, s. 157–166].

Z drugiej strony, wyniki badania własnego pokazały również, że kobiety, które zostają obecnie radnymi gminy i sołtyskami, są coraz lepiej wykształcone, mają także zasoby biograficzne (doświadczenia związane z aktywnością społeczną i wykonywanym zawodem) oraz rodzinny kapitał społeczny, sprzyjające obejmowaniu funkcji w lokalnym życiu publicznym.

Wśród moich rozmówców w 10 badanych gminach znalazło się 12 kobiet będących radnymi gminy oraz 13 radnych mężczyzn. Cztery radne miały wyższe wykształcenie (w tym jedna stopień doktora), a większość pozostałych średnie (głównie technika). Wśród mężczyzn pięciu radnych miało wyższe wykształcenie, a pozostali średnie (technikum) lub zasadnicze zawodowe. Wśród badanych sołtysów i sołtysek

¹² Próbę stworzenia systemowego mechanizmu finansowego wspierania sołectw, uwzględniającego głos wspólnot sołeckich i nienaruszającego przy tym dominującej pozycji gmin, stanowi fundusz sołecki. Nie jest to jednak rozwiązanie obligatoryjne. W 2013 roku na wyodrębnienie funduszu sołeckiego zdecydowało się 57% uprawnionych gmin (dane przytaczane za: www.funduszesoleckie.pl).

¹³ Osoba pełniąca funkcję sołtysa może brać udział w sesjach rady gminy i posiedzeniach jej komisji, ale bez prawa głosu. Głosować mogą ci sołtysi i sołtyski, którzy jednocześnie pełnią funkcję radnego lub radnej gminy.

¹⁴ Jedyne korzyści finansowe związane z pełnieniem funkcji sołtysa to „procent” od podatków lokalnych zwyczajowo zbieranych przez sołtysów i sołtyski wśród mieszkańców sołectwa. Najczęściej nie są to jednak duże sumy. Rada gminy może również zdecydować o przyznaniu sołtysom diet za udział w sesjach rady gminy oraz zwrotu kosztów podróży służbowej.

przeważały osoby legitymujące się wykształceniem średnim zawodowym (technikum) oraz, w mniejszym stopniu, absolwenci i absolwentki zasadniczych szkół zawodowych. W tej grupie badanych znalazły się również pojedyncze osoby z wykształceniem wyższym w takich dziedzinach, jak ekonomia, mechanizacja rolnictwa i zarządzanie, a także jeden sołtys ze stopniem doktora.

Właściwie wszystkie badane radne wskazały na często wieloletnie doświadczenia w aktywności społecznej: w komitetach rodzicielskich, kołach gospodyń wiejskich, nieformalnych działaniach na rzecz wsi, organizacjach młodzieżowych, a niekiedy również komitetach społecznych na rzecz lokalnych inwestycji. Niektóre z nich budowały swoje relacje z mieszkańcami, wykonując zawód zaufania publicznego: nauczycielki, położnej. Wszystkie mówiły także o matkach i ojcach, którzy angażowali się w lokalne życie publiczne.

Radni mężczyźni z kolei zdobywali swoje doświadczenia głównie w radach sołeckich, lokalnych organizacjach partyjnych, OSP, klubach sportowych lub związkach zawodowych. Nieco rzadziej niż kobiety wskazywali na wzory aktywności społecznej lub politycznej w najbliższej rodzinie [Matysiak 2012, s. 248–264].

Podobnie, 14 spośród badanych sołtyszek oraz 13 sołtysów wskazało na różne typy doświadczeń związanych z aktywnością społeczną przed objęciem przez nich funkcji sołtysa (tab. 3).

TABELA 3. Wcześniejsza aktywność społeczna sołtysów i sołtyszek badanych w ramach wielokrotnego studium przypadku

TABLE 3. The previous social activity of men and women village representatives examined in the framework of a collective case study

Typy doświadczeń	Sołtyski (N=14)	Typy doświadczeń	Sołtysi (N=13)
Koła gospodyń wiejskich	6	Ochotnicza Straż Pożarna	4
Komitet rodzicielski	5	Rada sołecka	3
Aktywność nieformalna	5	Organizacje sportowe	3
Organizacje młodzieżowe	5	Aktywność nieformalna	3
Organizacje przy Kościele	2	Rada gminy	2
Udział w zebraniach	2	Komitet społeczny	2
Ochotnicza Straż Pożarna	2	Organizacje hobbyistyczne	1
Związek zawodowy	1	Związek zawodowy	1
Rada gminy	1	Kółko rolnicze	1
Organizacje sportowe	1	Partia polityczna	1
Kółko rolnicze	1	Organizacje młodzieżowe	1
Rada sołecka	1		

Większość badanych wskazywała na więcej niż jeden typ doświadczeń społecznych.

Źródło: Badania własne.

Sołtysi i sołtyski, którzy nie mieli tego typu doświadczeń biograficznych, wskazywali na pracę zawodową, która zapewniała im „widoczność” w społeczności lokalnej i duże możliwości nawiązywania kontaktów z ludźmi (stanowiska urzędnicze, kierownicze, prowadzenie skupu mleka, praca w sklepie). 13 badanych sołtyszek i 15 sołtysów mówiło o szeroko rozumianej aktywności społecznej lub publicznej wśród członków swojej najbliższej rodziny. Częściej były to przypadki ojców – radnych

w okresie PRL, sołtysów i członków rad sołeckich, zaangażowanych w kółka rolnicze, OSP, zespoły i teatry ludowe, wskazywano również na dziadków lub wujków aktywnie działających w okresie międzywojennym lub wcześniej (radny, działacz ruchu ludowego, sołtys). Nieco rzadziej mówiono o aktywnych matkach lub teściowych: przede wszystkim zaangażowanych w koła gospodyń wiejskich i rzadziej pełniących funkcję radnych, wymieniono również zaangażowaną społecznie bibliotekarkę oraz sołtyskę. Pięć sołtyszek i dwóch sołtysów wskazało przy tym na bezpośrednie „odziedziczenie” funkcji sołtysa w ramach rodziny, najczęściej po ojcu. W większości przypadków były to osoby, które nie miały własnych doświadczeń społecznych czy zawodowych, mogących uczynić je „widocznymi” w lokalnej społeczności [Matysiak 2014, s. 130–153].

Można zatem powiedzieć, że kapitał kulturowy oraz doświadczenia biograficzne badanych kobiet, choć nieco inne jakościowo i rzadziej związane ze strukturami władzy lokalnej niż w przypadku mężczyzn, są cennie przez mieszkańców, a także skutecznie „przygotowują” je do obejmowania funkcji publicznych w środowisku lokalnym.

Należy również podkreślić, że, podobnie jak w całym polskim społeczeństwie, w środowiskach wiejskich obserwuje się szeroki proces redefinicji ról społecznych kobiet i mężczyzn. Badania przeprowadzone przed 10 laty w IRWiR PAN wykazały, że kobiety wiejskie znacznie częściej niż w przeszłości reprezentowały interesy rodziny na zewnątrz, zawierały umowy handlowe czy zaciągały pożyczki [Tryfan, Rosner, Pięćek 2003]. Badania prowadzone w środowiskach popegeerowskich wykazały również, że w obliczu trudnej sytuacji życiowej kobiety wiejskie przejmowały rolę głowy rodziny, podczas gdy mężczyźni wybierali postawy bierności lub wycofania [Psyk-Piotrowska 2004]. Dzisiejsze mieszkanki wsi aktywizują się również jako przedsiębiorczynie – jak wskazała Janina Sawicka, częściej niż mężczyźni podejmują zatrudnienie poza rolnictwem lub same kreują dla siebie miejsca pracy, wykorzystując takie nowatorskie kierunki aktywności zawodowej, jak: ekoturystyka, agroturystyka, rynek produktów lokalnych i tradycyjnych [Sawicka 2005].

4. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIA UDZIAŁU Kobiet W SAMORZĄDZIE LOKALNYM I WIEJSKIM

W 1969 roku najwyższe odsetki kobiet w gromadzkich radach narodowych charakteryzowały województwa: gdańskie – 25,0%; warszawskie – 23,7%; szczecińskie – 22,3%; wrocławskie – 22,0% oraz zielonogórskie – 21,6%; najniższy zaś województwo białostockie – 14,2% [GUS 1970, s. 53]. W latach 60. kobiety częściej obejmowały funkcję sołtysa w bardziej rozwiniętych gospodarczo i zarazem mniej rolniczych częściach kraju, a także na terenach wchodzących w skład Ziem Zachodnich i Północnych. W 1967 roku najwyższe odsetki sołtyszek występowały w województwach: katowickim – 7,9%; gdańskim – 5,6% oraz opolskim – 5,0%; najniższe zaś w województwach lubelskim – 0,9% i białostockim – 1,0% [GUS 1968, s. 57]. Podobne prawidłowości cechują również współczesne zróżnicowania udziału kobiet wśród radnych gmin i sołtysów (tab. 4).

TABELA 4. Udział kobiet wśród radnych gmin i sołtysów w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich w podziale na województwa w 2013 r.

TABLE 4. The share of women among commune councilors and village representatives in rural and urban-rural communes by provinces in 2013

Województwa	Udział kobiet wśród radnych	Udział kobiet wśród sołtysów
Zachodniopomorskie	32,2	47,4
Dolnośląskie	32,0	42,9
Warmińsko-Mazurskie	31,5	40,7
Lubuskie	30,1	42,5
Pomorskie	27,7	39,4
Opolskie	27,3	42,5
Łódzkie	27,3	36,1
Śląskie	26,5	36,5
Mazowieckie	25,9	36,6
Kujawsko-Pomorskie	25,6	35,9
Wielkopolskie	23,4	30,6
Małopolskie	23,1	30,9
Świętokrzyskie	23,1	38,4
Lubelskie	21,3	34,2
Podlaskie	20,8	24,8
Podkarpackie	18,3	20,7

Źródło: Obliczenia własne, Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych.

Przytoczone dane wskazują, że trend wzrostu udziału kobiet w samorządzie lokalnym i wiejskim podlega oddziaływaniu czynników kontekstowych. Kobiety – radnych gmin i sołtysów – jest więcej w społecznościach mniej „zasiedziały”, ukształtowanych w wyniku powojennych migracji, bardziej otwartych na mniej konserwatywne zachowania społeczne [por. Bartkowski 2003]. Potwierdzają to m.in. analizy korelacji przeprowadzone w oparciu o statystyki Banku Danych Lokalnych GUS dostępne na poziomie gmin (tab. 5). Ich wyniki pokazują, że z relatywnie większym udziałem kobiet wśród sołtysów mamy do czynienia w gminach, w których: jest więcej kobiet wśród radnych, chętniej głosowano za wejściem Polski do UE w referendum akcesyjnym w 2003 roku, rzadziej oddawano głosy na Lecha Kaczyńskiego w drugiej turze wyborów prezydenckich w 2005 roku, jest nieco mniej Ochotniczych Straży Pożarnych i nieco więcej NGO (stowarzyszeń i fundacji) [Matysiak 2014, s. 166–176].

TABELA 5. Korelacje Pearsona pomiędzy odsetkiem kobiet wśród sołtysów w gminie a zmiennymi wyjaśniającymi*

TABLE 5. Pearson's correlations between the share of women among village representative in a commune and explanatory variables

Zmienne wyjaśniające	Odsetek kobiet wśród sołtysów w gminach:		
	wiejskich i miejsko-wiejskich	wiejskich	miejsko-wiejskich
1	2	3	4
Udział głosów oddanych na Lecha Kaczyńskiego w II turze wyborów prezydenckich (2005)	-0,283**	-0,281**	-0,309**
Udział głosów za wejściem Polski do UE w referendum akcesyjnym (2003)	0,238**	0,230**	0,299**
Liczba OSP na 10 tys. mieszkańców (2012)	-0,138**	-0,126**	-0,180**
Liczba NGO na 10 tys. mieszkańców (2012)	0,097**	0,104**	0,059

1	2	3	4
Dochody własne gminy na mieszkańca (2012)	0,086**	0,076**	0,116**
Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym (2012)	0,103**	0,099**	0,117**
Odsetek zarejestrowanych bezrobotnych (2012)	0,068**	0,055***	0,105**
Odsetek korzystających z kanalizacji (2011)	0,026	0,037	0,012
Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego (2010)	0,124**	0,111**	0,152**
Wymeldowania na 1000 mieszkańców (2012)	0,137**	0,120**	0,169**
Odsetek kobiet wśród radnych gminy (2012)	0,344**	0,352**	0,322**
Odsetek kobiet wśród pracujących (2012)	-0,115**	-0,095**	-0,153**
Odsetek dzieci 3–6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (2012)	-0,031	0,001	-0,075
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (2012)	-0,083**	-0,081**	-0,087***
Ludność w wieku poprodukcyjnym (2012)	-0,084**	-0,081**	-0,083***

* charakter statystyk publicznych dostępnych w momencie wykonywania analiz uniemożliwił włączenie zmiennych dotyczących struktury wykształcenia, źródeł utrzymania, migracji zarobkowych mieszkańców czy struktury gospodarstw rolnych w gminach

** korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie)

*** korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie)

Źródło: Dane Głównego Urzędu Statystycznego i Państwowej Komisji Wyborczej.

Należy zatem przypuszczać, że do istotnych czynników kontekstowych warunkujących udział kobiet w samorządzie lokalnym i wiejskim należy typ organizacji dominujących w danym środowisku lokalnym oraz dominujące preferencje wyborcze jako wskaźnik innych, mniej uchwytnych zmiennych, takich jak stopień ciągłości historycznej społeczności czy konserwatyzm postaw.

ZAKOŃCZENIE

W perspektywie historycznej udział mieszkanki wsi w strukturach samorządu lokalnego i wiejskiego w Polsce systematycznie wzrastał. Obecnie kobiety stanowią ok. 1/4 radnych gmin wiejskich i miejsko-wiejskich oraz nieco ponad 35% ogółu sołtysów. W wymiarze uwarunkowań instytucjonalnych i politycznych, przedstawiona dynamika zmian wpisuje się w wielokrotnie obserwowaną w różnych społeczeństwach prawidłowość, polegającą na łatwiejszym dostępie kobiet do funkcji i ośrodków władzy wtedy, gdy tracą one swój prestiż i znaczenie ekonomiczne [Epstein 1981]. Z drugiej strony, same kobiety wiejskie stawały się coraz lepiej wyposażone w kapitał kulturowy oraz zasoby biograficzne, przygotowujące je do obejmowania funkcji samorządowych i zarazem pobudzających ich aspiracje. Wreszcie, postępująca redefinicja ról kobiet i mężczyzn sprawia, że kobiety wiejskie są coraz częściej akceptowane jako aktywne uczestniczki lokalnego życia publicznego.

Analiza przestrzennego zróżnicowania udziału kobiet w strukturach samorządu lokalnego i wiejskiego pokazuje jednak, że procesy te są bardziej lub mniej zaawansowane w zależności od regionu. Jak się wydaje, w grę wchodzi oddziaływanie czynników kontekstowych związanych ze specyfiką dziedzictwa historycznego. Relatywnie najwięcej kobiet wśród radnych gmin i sołtysów znajduje się na Ziemiach Zachodnich i Północnych, obejmujących społeczności ukształtowane w wyniku powojennych masowych migracji, pozbawionych ciągłości historycznej, ale bardziej

otwartych na nietypowe zachowania społeczne. W dalszych, pogłębionych analizach należałoby uwzględnić również zmienne związane z wymiarem „centrum – peryferie”. Dodatkowo, w poszczególnych środowiskach lokalnych mamy również do czynienia z oddziaływaniem specyficznych czynników danego kontekstu lokalnego [por. Matysiak 2014, s. 116–183].

Należy przy tym podkreślić, że w wymiarze deskryptywnym wciąż mamy do czynienia z niedoreprezentowaniem kobiet wiejskich w samorządzie gminnym i wiejskim. Trudno zatem powiedzieć, że „kobiety rządzą polską wsią” – mamy raczej do czynienia z początkiem procesu wyrównywania się proporcji płci w strukturach samorządowych na poziomie lokalnym, który najprawdopodobniej będzie postępował w kolejnych latach. Można przypuszczać, że utrzymanie obecnej, „słabej” pozycji sołectw oraz ich instytucji, doprowadzi w przyszłości do feminizacji funkcji sołtysa.

Funkcje w samorządzie lokalnym i wiejskim nie są jednak jedynymi, które dają możliwości wpływu na lokalne sprawy publiczne w społecznościach wiejskich. Moi rozmówcy wskazywali, że za żywą i często nowatorską działalnością kulturalną i edukacyjną takich instytucji, jak świetlice wiejskie i środowiskowe, ośrodki kultury i pomocy społecznej czy szkoły – zwykle stoją kobiety [Matysiak 2012]. Systematycznych badań wymaga również zaangażowanie kobiet w inne, istotne w wiejskich społecznościach lokalnych struktury: parafie i organizacje związane z Kościołem, kluby seniora i inne podmioty aktywizujące osoby starsze, organizacje o długiej tradycji działania na wsi (koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne) oraz „nowe” organizacje porządowe, tj. powstające na przestrzeni ostatnich 25 lat.

BIBLIOGRAFIA

- Bartkowski J., 1996: *Lokalne elity władzy w Polsce w latach 1966–1995*. Wydawnictwo Interart, Warszawa.
- Bartkowski J., 2003: *Tradycja i polityka. Wpływ tradycji kulturowych polskich regionów na współczesne zachowania społeczne i polityczne*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Bourdieu P., 1986: The Forms of Capital. [w:] *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, E. Richardson (red.). Greenword Press.
- Brodowska H., 1992: Dziewczęta wiejskie w ruchu oświatowym w Polsce międzywojennej. [w:] *Kobieta i edukacja na ziemiach polskich w XIX i XX w.* A. Żarnowska, A. Szwarc (red.). Instytut Historyczny UW, Warszawa.
- Budrowska B., Duch D., Titkow A., 2003: *Szklany sufit: bariery i ograniczenia polskich kobiet. Raport z badań jakościowych*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Epstein F.C., 1981: Women and Elites: A Cross National Perspective. [w:] *Access to Power: Cross-National Studies of Women and Elites*. C.F. Epstein, C.L. Rose (red.). George Allen & Unwin (Publishers) Ltd., London, s. 3–15.
- Fuszara M., 2006: *Kobiety w polityce*. Wydawnictwo „Trio”, Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny, 1968: *Sołectwa i sołtysi*. Seria „Statystyka Regionalna” nr 15, GUS, Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny, 1970: *Radni rad narodowych 1958–1969*. Seria „Statystyka Polski – materiały statystyczne” nr 59 (181). GUS, Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny, 1981: *Rocznik Statystyczny 1981*. GUS, Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny, 1992: *Rocznik Statystyczny 1992*. GUS, Warszawa.

- Główny Urząd Statystyczny, 2007: *Kobiety w Polsce*. GUS, Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny, 2012: *Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*. GUS, Warszawa.
- Iwanicka J., 2009: Kiedy statut nieważny? [w:] *Poradnik Radnego i Sołtysa na 2009 rok*. Z. Iwanicki, H. Iwanicki (red.). Wielkopolskie Stowarzyszenie Sołtysów, Konin, s. 45–47.
- Józefowicz A., 2011: *Rola społeczna matki w rodzinie wiejskiej w Drugiej Rzeczypospolitej*. Wydawnictwo „Trans Humana”, Białystok.
- Kołodziejczyk A., 1999: *Na drogach ruchu ludowego. Rozprawy i studia*. Muzeum Historii Ruchu Ludowego, Warszawa.
- Konecki K., 2000: *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kwiatkowski J., Modrzewski P., Platek D., 2011: *Co nam powiedziały wybory samorządowe w 2010 roku, w 20 lat od wprowadzenia reformy samorządowej? Sukces? Porażka? Normalność?* FRDL MISTiA, Kraków.
- Lachiewicz W., 2013: *Gospodarka finansowa sołectw – na podstawie ustawy o funduszu sołecim oraz w ramach ustaleń statutu gminy i statutu sołectwa*. Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich, Warszawa.
- Lewenstein B., 1999: *Wspólnota społeczna a uczestnictwo lokalne. Monografia procesów uczestnictwa w samorządzie terytorialnym w pierwszych latach transformacji w Polsce*. ISNS UW, Warszawa.
- Markowska D., 1976: *Rodzina w społeczności wiejskiej – ciągłość i zmiana*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.
- Matysiak I., 2012: *Rola sołtysów we współczesnych społecznościach wiejskich. Pleć jako czynnik różnicujący*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Renaty Siemieńskiej-Żochowskiej, obroniona w Instytucie Socjologii UW.
- Matysiak I., 2014: *Rola sołtysów we współczesnych społecznościach wiejskich. Pleć jako czynnik różnicujący*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Mędrzecki W., 2000: *Kobieta w rodzinie i społeczności wiejskiej w Polsce w okresie międzywojennym*. [w:] *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*. A. Żarnowska, A. Szwarc (red.). Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- Niżyńska A., 2013: *Kobiety w wyborach samorządowych w Polsce w 2010 roku*. [w:] *Kobiety, wybory, polityka*, M. Fuszara (red.). Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Okólski M., 2004: *Demografia zmiany społecznej*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Ostrowski L., 1995: *Rada sołecka w systemie samorządu terytorialnego*. Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy (371), Warszawa.
- Pańków I., 2006: *Społeczny kapitał rodzinny a kapitał przywódczy w demokracji lokalnej*. [w:] *Powiatowa elita polityczna: rekrutacja, struktura, działanie*, J. Wasilewski (red.). ISP PAN, Warszawa.
- Podwiński S., Typiak P., 1936: *Przewodnik-kalendarz dla sołtysów i radnych gromadzkich na rok 1936*. Związek Zawodowy Pracowników Samorządu Terytorialnego, Warszawa.
- Psyk-Piotrowska E., 2004: *Spoleczne konsekwencje przekształceń własnościowych w rolnictwie państwowym*. Wydawnictwo UŁ, Łódź.
- Sawicka J., 2005: *Rola kobiety w aktywizacji i wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Scott J., Marshall G., 2005: *A Dictionary of Sociology*. Oxford University Press, Oxford.
- Siemieńska R., 1990: *Pleć, zawód, polityka. Kobiety w życiu publicznym w Polsce*. Oficyna Wydawnicza „Forum”, Warszawa.
- Siemieńska R. (red.), 2005: *Pleć, wybory, władza*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Siemieńska R., 2011: *Kobiety i mężczyźni – aktorzy „płynnej rzeczywistości”. Niespójności postaw, zachowań i pozycji – dwie dekady przemian w Polsce i na świecie*. [w:] *Polska po 20 latach wolności*. M. Bucholc, S. Mandes, T. Szawiel, J. Wawrzyniak (red.). Wydawnictwa UW, Warszawa, s. 443–465.
- Tryfan B., 1976: *Rola kobiety wiejskiej*. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.

- Tryfan B., Rosner A., Pięcek B., 2003: *Kobiety wiejskie wobec zmian systemowych*. IRWiR PAN, Warszawa.
- Wawrzykowska-Wierciochowa D., 1961: *Z dziejów kobiety wiejskiej. Szkice historyczne 1861–1945*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.
- Witkowski W., 2007: *Historia administracji w Polsce 1764–1989*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

WOMEN RULE THE POLISH VILLAGE? LOCAL AUTHORITIES AND GENDER

Abstract: The main aim of this article is to analyse rural women's participation in local and rural self-government using the example of the position of commune councilor and village representative. The author addresses the questions about the scale of such involvement, how it changes over time as well as its regional differentiations. The first part of the article is focused on the dynamics of changes of women's participation in the local and rural self-government before and after 1989. Subsequently, the differences in women's involvement in self-governmental structures according to the region will be described. The overall increase of women's share among commune councilors and village representatives is shaped by: institutional and political conditions, the nature of the position entered into, the level of rural women's cultural and their biographical resources, the process of the redefinition of gender roles and contextual factors. The article draws secondary data available from relevant literature as well as from the outcome of own qualitative research.

Key words: position of village representative, position of commune councilor, rural self-government, local power, gender